

MELIKA SALIHBEG BOSNAWI

POETSKO LICE MELANKOLIJE

SUSRET DVIJE TUGE : Skenderove i moje

Jedan na javi, a jedan u snu

Strgam moru svjetla i ko tumore izrežem oči.
Mrmorom crnih mi voda začepim uši ko boli.
Gorka mi nepca grotla raskužim crnom soli.
I bacim posljednju misao prvoj podzemnoj ploči.

Al grotlo mi otješnja: hrupim – na bijelcu vodoskoka,
A korito me uzme u obale, štake bogalja.
Pa u pjenu mi svijet isperu kloaka i pralja,
I svi me pomalo otpiju, do mrava – krvoloka.

I s pola se sebe sručim u uvir ko u rođenje,
U crno se zakletu spjenim neporodilju vrela.
Al žile me izvora nađu i dosrče korijenje.

I tražeć se banem u svijet, pa zjapim iz suha ždrijela
U ložnice cvjetnih čaški gdje s prašnika bludnih kapam,
I slušam, u gluhoj mi školjci, mračni muk svojih škrapa.

Skender Kulenović, **PONORNICA**

Bismi'llâh

Srela sam Skendera dva puta; uživo!

I. Prvi susret se desio na javi, u Gradačcu 1974. Na (poratno brutalno dokinutim) "Kikićevim susretima". Podario mi je taj put, sjedeći do mene za svečanom večerom, svu svoju melankoliju, i povjerio svoju duboko skrivenu, nacionanu, *tawbu*. U pjesmi "Majci" nazvat će je - *kasnim jaukom vjere*, koji će sutradan gotovo obznanić dostojanstvenom šetnjom po salonu "Gradašćevića kule" sa crvenim fesom na bjelokosno osijedjeloj glavi. Podigao ga je s podnica, taj inkriminirani historijski simbol *dîna* (vjerozakona) njegova naroda, kojeg će s neviđenim gađenjem maločas bacit njegov književni kolega, Ćamil Sijarić. Jer, avaj! ovog vrsnog pripovjedača nisu krasili Skenderovi plemićki atributi: porijekla, melankolije, poezije... I, nadasve, ponosa!

Neko će, naime, okitit Sijarićevu glavu odnekud donesenim fesom, na koju je "šalu?!" Ćamil skočio ko oparen, tresnuvši pokrivku za glavu svojih djedova i pradjedova o kamenu pod kule "Zmaja od Bosne", koji ju je i sam nosio. Komunistička sprdnja, ili provokacija? Skender-beg se nije ni na trenutak upitao. Njemu je, onako bijelu i visoku i gordu, dvostruka ophodnja cijelog salona na L povijesne kule, s grimiznim fesom na glavi, bila možda mehlem na

dušu (sudim li po našem razgovoru vođenom noć uoči ovog događaja). Ali mu je bila i slatka halva ranih sjećanja. Dara (S.) dijelila je s nama stol i zadovoljstvo događajem.

Ovaj susret očito traži čitavu priču. Mnogima se ne bi svidjela. Posebno ne najdrčnijoj od nekadašnjih jugo-nacija (u čijem krilu će Skender ubrzo umrijeti), koja je odlučila nešto kasnije rasturit, što ubojitim sredstvima što kazamatima, jugoslavensku javu, ko mjehuriće od sapunice. I to samo zato što svi ostali nisu više htjeli sanjat snove Nepoznatog sa Avale.

II. Drugi susret uživo sa nenadmašnim Magom Bosanskog jezika desio se u snu, 1991. Pred moje "definitivno preseljenje" u London. Nije bilo prvi put da sam sasma na javi bila odlučila konačno se, i neopozivo, sklonit iz SFR Jugoslavije, i u njoj Bosne. Koja mi oba entiteta, "probuđenoj sebi" Islamom, nisu bila ništa manje zaptom od onih profesionalnih u Sarajevu, Slavonskoj Požegi, i Foči, sa ključevima koji kao da i danas škljocaju u umu. Pobjegoh uspješno jedino od demokratskih izbora (uz pomoć kojih se najveći od spomenutih zatvora - SFRJ, rasturao možda baš iz centra svijeta u koji se utječem), i neviđene predizborne halabuke. Ja sam već sebi bila izabrala Boga.

Drugi susret uživo s nenadmašnim Pjesnikom púti prirode bio je daleko od melankolije kao poezije. Bio je gotovo očaj. Najavio mi je, taj san, u kom se on desio, šta nas čeka sa (naših nekad izviđačkih) Pala. Nisam ga razumjela, iako je u njem ratni vihor očito već bio počeo. Skender u njemu više nije bio ni pjesnikom ni melankolikom, već očajnikom koji mi dovikuje svoje beznađe, stojeć u podnožju kamiona na koji sam ukrcana negdje na Vratniku sa još mnogo nepoznatih Sarajlija. "Ne mogu ni sam sebi pomoć!", viče van sebe, u odgovor na moj poziv odozgo da uradi nešto za svoj narod. Vidim uživo Skendera opkoljena Kasimovim kolegama s Filozofije (Aleksom B., Vojinom S.), pa mojim kolegom iz Društva književnika (R.K., o čijoj će poeziji ništavila Kasim P. biti "navođen", daljinskim ucjenama, da piše filozofski esej).

Ne znam zašto nisam odmah razumjela svu živu zbilju tog drugog susreta sa Skenderom u snu. U tom istom, ili možda nekom odvojenom snu, pred moj odlazak u London, ponad moje glave tutnjale su vojske. Mislila sam - moja snovita nadrealna. Ali avaj! Biće uskoro sve itekako stvarno: sve te granate što fijuču godinama ponad glava Sarajlija, padajuć zvukom krinolina punim smrti i ponad moje glave. Jer, ojađena tv. pričom preživjelih izbjeglica u Tuzlu, o pokolju u Bijeljini, odlučujem napustit engleski topli čaj sa mlijekom, i stan u koji nisam ni stigla uselit, i medicinsku brigu (zajamčenu žrtvama i komunističke torture), i vratiti se da posvjedočim rušenje mog doma također uživo (jednog od prva dva srušena u Gradu). Pogibiju u kojem sam za dlaku izbjegla. Čuvam i danas glavu i fragment repa dotad mi nepoznate ubojite sprave ko umjetničku instalaciju, u parfumskoj kutiji, na kojoj, engleskim, piše da mi neko tamo želi duhovni mir i sreću i spokoj, i svašta još tomu nalik. No umjesto svega toga, s njom, nepozvanom, u mom domu – puče pogled na Trebević, s mjesta gdje je nekad stajao moj radni stol, pun rukopisa i građe za nove, a moje police s knjigama (uključujuć i Skenderove), zalit će prve kiše.

Da zaključim kako bi i sam Pjesnik zaključio, s čijom se melankolijom nekad davno sreća moja, a moja poezija s njegovom tek nešto kasnije (jer, onomade, "još djevojkom ona bješe"):

Ko sumnja da se susret uživo može desiti i u snu, bolje mu je da uopće i ne sanja!

POST FESTUM STUDIJA SNA:

U prvom susretu, u gradačačkoj javi Kikićeve (danas i književne) smrti, povjeravao mi je Skender svoju *tawbu*. Ni sam, iako melankoličan, i ne sanjajući tad svoju skorbu smrt. Između tog susreta sa mnom 1974. i onog sa vlastitom smrću 1978, Skender je napisao svoju PONORNICU. Počevši je zapisivati u Mostaru, u teku u čijem je zaglavlju tražio od Abdurahmana Nametka da napiše *Bismilu*, arebicom ("koju sam zaboravio pisati"). Nije riječ o pjesmi PONORNICI s početka ovog eseja. Riječ je o romanu..., no sve su Skenderove ponornice duboke! Za razliku od školskih *curriculum-a* diljem Bivše, kojima je danas zajedničko samo to što se svi političari koji amenuju školske ujdurme, praćakaju u plićacima svojih nacionalnih politika. Europa, međutim, ionako nije nikad čula da Barbari sa Balkana mogu i da pišu "lijepu književnost", koju bi onda neko lijepo preveo na svjetske jezike! Oni znaju samo za hašku. Živu literaturu smrti.

U drugom našem susretu, u mom sarajevskom snu, Skender mi je najavio ono što je njegov najrođeniji narod čekalo 1992. Pokrenuto iz tadašnje prijestolnice zajedničke države: Beograda glavom! U kojoj je, i prijestolnici i državi, umro samo koju godinu poslije našeg upoznavanja. Umro naprasno, tvrdili su mnogi pisci. I oni ozbiljni poput zaljubljenika u morlačku baladu, A.I. Umoren je, govorili su, ovako: do njegove bolničke postelje najprije stiže vijest u liku živog izvjestitelja da je njegov roman "Ponornica" dobitnik tad najglasovitije jugoslavenske nagrade u literaturi: "NIN-ove". A onda smrt bahne koji sat kasnije u njegovu bolničku postelju sa demantom iz kutije, s pomoću koje se sluša radio-Beograd. Odnosno njegove takodjer najglasovitije vijesti u Bivšoj, one u 3 i 15 popodne, koje objavljuju da je NIN-ova nagrada otišla u ruke pisca iz Novog Sada.

Bilo je to previše za Pjesnikovo već načeto srce. Vjerujem, načeto i kajanjima, o kojima sam trebala govoriti u okviru priče o prvom susretu uživo. Ali neću! Malo ih je u ovoj zemlji dostojnih Skenderove zemne, i melankolije, i poezije, i tōbe. Kamo li onog urođenog viteštva, koje je svjedočilo njegovo neokrnjeno dostojanstvo u svim crvenim dobima. I u onom crvenih fesova, i u onom crvenih petokraka, i u današnjem - crvenih tepiha! Skenderovu zvijezdu, blistavo-bijelu kao njegove sjedine, danas na nebu vide samo oni koji uživo žive u snu.

Za kraj, i samoj sebi, jer ja posred Skenderova naroda i domovine webujem više nego što živim, neka nam Skender kazuje sam: i svoju melankoliju, i svoju poeziju. Ili je, zapravo, riječ o jednom te istom!?

Sarajevo, 4. rujna / septembra 2014.